

Excursie Korstmossen

Kruiskensberg – Herenthout

Gids: Hans Vermeulen
Verslag: Rit Van Damme

16 maart 2008

1. Poederkorst (poedervormige en steriele korstvormige lichenen)

Op alle boomstammen te vinden tot een 2 à 3 meter hoogte, op de plaats waar het rijker aan voedsel is. Het is daarom ook een indicator voor verrijking. Het is dus de meest algemene licheen op boomvoeten in Vlaanderen.

Het bestaat uit een massa kleine korreltjes, poedervormig en steriel en behoren tot de groen, grijs- of blauwgroene soorten van de poederkorsten. Wanneer we het poeder weg doen is alles weg.

Hier wordt ook een permanente “boksmatch” gevoerd tussen de zwam en de alg.

Meestal zien we hier ook lichtgroene algen tussen, het zijn geen lichenen. Lichtgroen is geen kleur die bij lichenen voorkomt.

2. Bruin bekermos (bladvormige lichenen)

Het licheen bevindt zich op de grond in een heidegebied.

We vinden dus een bodembewonend licheen en moeten naar de thallus kijken om de vorm te bepalen: bladvormig/schubjes, los en onregelmatig met podetia (bekertjes of staafjes).

Deze soort behoort tot de bladvormige lichenen en na uitsluiting van dooier- en geleimos komen we bij de bekermossen met opgerichte schubjes. Wanneer de schubjes op schors zitten spreken we van schubjesmos, nu van bekermos of Cladonia.

Naargelang de bekertjes bepoederd zijn spreken we van kopjesbekermos, wanneer er bladjes staan op de bekertjes spreken we van bruin bekermos (er zitten picnidia op). In het latijn spreken we van Cladonia grey.

p. 146 a van de veldgids korstmossen

3. Bosschildmos (bladvormige lichenen)

We bekijken een licheen dat zich op de stam van een berk bevindt. Het is bladvormig met allemaal lobben. Het heeft geen aparte thallus, het blad is de thallus.

Bij uitsluiting bij de bladvormige lichenen van geel-, gelei-, beker- en vingermos komen we bij de schildmossen. We overlopen alle puntjes en komen bij het laatste puntje terecht: schildmos. S.I. betekent sensu latu (in brede zin).

Het mos is lichtgroen zonder witte strepen en zonder witte lijnen wat betekent dat er geen merglaag naar boven komt en zichtbaar is in de bovenste schorslaag. Men spreekt van bosschildmos.

Het is een typisch licheen dat explosief in opmars is tengevolge van de opwarming van de aarde. Het is afkomstig uit het Centraal Massief en Gorges du Tarn. In Frankrijk heeft het een diameter van soms 30 cm.

4. Fijn bekermos (bladvormige lichenen)

We staan nog steeds bij dezelfde berk en merken nog een bladvormige licheen op. Podetia (of bekertje) is niet aanwezig maar deze soort zit meestal op een levende boom en heeft kleine schubjes. Hans doet een gemotiveerde gok, hij gaat voort op de groeiplaats als determinatiekenmerk.

Als er bekertjes opkomen dan zijn die grof korrelig en met schubjes bedekt.

5. Gewoon schildmos (bladvormige lichenen)

Iemand komt met een stuk schors met een bladvormige licheen. Na overlopen van ons lijstje komen we tot de vaststelling dat het een schildmos is. Hier zien we wel witte stippen en lijntjes (soms uitgerokken) pseudocyphellen genaamd.

Deze soort is toegenomen door de goede luchtkwaliteit.

6. Groene schotelkorst (fertiele korstvormige lichenen)

We staan bij de grove den en bespeuren op zijn schors schoteltes van de zwamcomponenten.

Hier gaan we op zoek bij de fertiele korstvormige lichenen om ze te determineren komen uit bij de schotelkorsten.

De apothecia heeft een thalleuze rand in de kleur van de thallus en ligt niet verzonken.

Het gaat hier niet om een rode of roze of over een zwarte apothecia maar wel over een beige, bruine, grijze of groene schijf en komen dus uit bij de Schotelkorst of Lecanora. Omdat de apothecia groen is spreken we dan ook van de groene schotelkorst.

Het is eigenlijk een zwavelvreter en dus een indicator van een slechte luchtkwaliteit. Het voorkomen is afgenomen omwille van een betere luchtkwaliteit.

p. 209 veldgids korstmossen.

7. Groot dooiermos (bladvormige lichenen)

De schijfjes van de zwamcomponent van dit korstmos op een stuk tak is met het blote oog zichtbaar, de kleur is gelig.

Het is een bladvormig licheen en we komen al direct bij de eerste groep uit: dooiermos.

Bij warmte is de kleur goudkleurig.

We zien grote lobben en veel apothecia: het is groot dooiermos. Wanneer er geen apothecia te zien zijn is het oranje dooiermos.

Het is een indicator voor een teveel aan ammonia. Zelfs in ver afgelegen gebieden, ver van veeteeltbedrijven, vinden we nog het grote dooiermos. Ons landje is te klein om de invloed van ammoniak te ontlopen. Ook op de Kesselse Hei waar we epifyten aantreffen door de goede luchtkwaliteit, treffen we het grote dooiermos aan.

8. Kapjesvingermos (bladvormige lichenen)

Op ditzelfde stukje schors zien we nog wat blaadjes. Bij controle met de loop staan er stekeltjes op de blaadjes, zogenaamde wimpers of ciliën.

Bij de bladvormige lichenen komen we al snel uit bij de vingermossen (het is niet geel, niet gelei-achtig, niet met losse schubjes). De lobben hangen aan elkaar tot max. 3 mm en zijn max 1,5 mm breed. Het vingermos is altijd met wimpers. Het kapjesvingermos heeft geen soralen. Het heksenvingermos daarentegen heeft wel soralen of poederige hoopjes.

Zie p. 296b in de veldgids korstmossen.

Het is niet toevallig dat beide voorgaande korstmossen samen zijn te vinden. Ze zijn beide indicator van ammonia in de lucht. Toch bemerken we een kleine vermindering omwille van de betere luchtkwaliteit. Beide korstmossen zijn vooral te vinden in het noorden van de provincies Antwerpen en over de ganse provincie West-Vlaanderen (varkensteelt).

We vinden ze ook terug op vlier. Vlier is interessant voor lichenen.

Het heksenvingermos, met soralen, vinden we terug op de regenkant van bomen.

9. Eikemos (struikvormige lichenen)

We zijn aan de Nete gekomen en inspecteren de stam van een dikke populier.

Zeer opvallend is een struikvormige licheen. We kijken of het een baardmos is (rolronde takken) of een takmos (met afgeplatte takken). Het gaat hier om een takmos. Nu moeten we nog kijken of boven en onder dezelfde kleur heeft. Hier gaat het om een verschillende kleur nl. grijs boven en wit onder.

We komen uit bij het meest algemene struikmos: het eikemos.

Eikemos is een positieve indicator.

10. Poedergeelkorst (poedervormig en steriel korstvormig lichenen)

Op de schors van de boom vinden we ook een lichtgeel poeder. Het is ook een van de ammoniakminnende korstmossen: het poedergeelkorst.

11. Zwart muggenstrontjesmos (fertiele korstvormige lichenen)

Ann bemerkte kleine zwarte glanzende bolletjes op de schors van de populier. Het zijn bollen apothecia.

Hiervoor moeten we terecht bij de fertiele korstvormige lichenen, groep van de purperschaaltjes. We komen uit bij de apothecia donkerbruin, zwartbruin tot zwart en Hans moet de knoop voor ons doorhakken: zwart muggenstrontjesmos of strangospora moriformis.

P; 359 veldgids korstmossen.

12. Kroezig dooiermos (bladvormige lichenen)

Een geel mosje met een groene kleurencomponent. Het is een dooiermos maar omdat de lobjes kleiner zijn dan het groot dooiermos spreken we van het kroezig dooiermos (santoria candelaria). Het is afkomstig uit Zuid-Europa en is in opmars hier omwille van de opwarming van het klimaat.

13. Gewoon purperschaaltje (fertiele korstvormige lichenen)

We staan nu bij de eik een beetje (2m) verder langs de Nete. Onderaan op de stam zien we lichenen met zwarte stippen (apothecia).

Het is een fertiel korstvormig licheen en het heeft geen thalleuze rand.

Het is het gewoon purperschaaltje. Waarom purper? Bij een doorsnede ziet men na bewerking met een microscopisch preparaat een purper pigment.

Het is samen met de schildmossen een goede indicator.

Dit licheen groeit mee met de diktegroei van de boom, eigenlijk mag de schors niet té gegroefd zijn. Het leeft in symbiose met het oranje trentipolia.

14. Rond schaduwmos (bladvormige lichenen)

Bij de volgende populier blijven we ook weer stilstaan voor een ronde vochtige kaki vlek. Bij droog weer is deze vlek grijs van kleur. Het is een vingermos met zeer smalle lobben en de oppervlakte is bedekt met soralen.

Bij een schaduwmos is de onderzijde zwart van kleur. Bij een gewoon vingermos is de onderzijde beige of bruin van kleur.

p. 295b van de veldgids korstmossen

15. Oranjedooiermos (bladvormige lichenen)

Op de muur van het café 't Schipke zien we een dooiermos met kleine uitstulpingen en een hersenachtige structuur. Dit is het oranjedooiermos.

Betonnenpaallichenen

1. Kapjesvingermos
2. Groot dooiermos
3. Verborgen schotelkorst (Lecanaria dispersa): we zien de apothecia van de zwamcomponent. We zien geen thallus omdat die in de steen verborgen zit. We zien wel een thalleuze rand. Deze lichenen behoort tot de fertiele korstvormige lichenen, schotelkorsten. Als we het oppervlakkig bekijken is het een gewone grijsachtige schijf. Algemeen voorkomend op beton. Er zijn ook oranje kleurige trentipolia aanwezig.
4. Kleine geelkorst (Candelariella aurella): gele apothecia, geen thallus, thalleuze rand. We moeten kijken bij de fertiele korstvormige lichenen en omwille van de kleur bij de citroenkorsten. De citroenkorst is oranje of goudkleurig. De geelkorst is eerder heldergeel zoals we hier zien.
5. Rond schaduwmos: idem als bij de populier wordt deze vlek kaki bij nat weer en grijs bij droog weer.

16. Fijn bekermos en smal bekermos (bladvormige lichenen)

Een hout of schorsbewonend licheen. Bij het fijn bekermos zien we bekervormige podetia en schubjes van de thallus. Bij het smal bekermos zien we enkel maar staafjes podetia.

Soms zien we witte kringen op schors.

Het betreft hier een zwam maar geen licheen. Het is het tweesporig vliesje dat algen eet. Het is zeer verwarrend, zeker omdat het nog eens beschreven staat in boeken over lichenen. Men heeft een microscoop nodig om het verschil te zien.

IN het andere geval gaat het om poederkorst (wel een licheen) waar de zwam een boksmatch levert met de alg. Wanneer de zwam overwint wordt deze wit maar overleeft niet en sterft af.

Ondertussen hebben we nog volgende paddestoelen gezien: stijfseelzwam (of snottebel), plooipluieswaaiertje.

We zagen ook nog een mos dat sinds 1963 in onze contreien "overwoekert": grijskronkelsteeltje afkomstig uit Zuid-Afrika.